

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

DİN ÖĞRETİMİ DERGİSİ

MART - NİSAN 1993

SAYI : 39

TARİHİ TECRÜBEMİZDEN YENİ DÜNYA DÜZENİNE
NASIL KATKI SAĞLARIZ.

İSLAM EĞİTİMİNİN TEMELLERİ

DİN VE İNSAN

EMEVİ İKTİDARININ DEVAMINDA SAKİT
KABİLESİNİN ROLÜ

YAŞADIKÇA EĞİTİMDE HIZLI OKUMANIN YERİ

TÜRKİYE VE BATI AVRUPA TÜRKLERİ GERÇEĞİ

T. C.
Millî Eğitim Bakanlığı
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

İki Aylık
Eğitim, Bilim ve Sanat Dergisi

Sayı : 39
Mart - Nisan

Sahibi

Millî Eğitim Bakanlığı

Din Öğretimi
Genel Müdürlüğü Adına

Dr. Halil HAYIT

Genel Yayın Yönetmeni

Halil KARLIK

Yazı İşleri Müdürü

Bekir ÖNER

Yazı Kurulu

Bekir ÖNER

Gıyasettin KAYA

Muhittin EŞSİZ

Niyazi YAVUZ

Muammer KANDEMİR

Yönetim ve Yazı İşleri

**Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
Basın - Yayın Şube Müdürlüğü**

Kapak Düzeni

Ümit YÜKSEL

Dizgi, Tertip ve Baskı

Millî Eğitim Basımevi
Ankara 1993

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Millî Eğitim Bakanı Sayın Köksal TOPTAN'ın İlköğretim Müfettiş Yardımcıları For- masyon Eğitimi Program Açış Konuşması.	5
1992 - 1993 Öğretim Yılı'nın Sona Ermesi Münasebetiyle	Dr. Halil HAYIT ... 9
İbn Tufeyl'in Eğitim Felfesi II	Prof. Dr. Necmettin TOZLU 11
Tarihi Tecrübemizden Yeni Dünya Düzenine Nasıl Katkı Sağlarız.	Prof. Dr. Beyza BİLGİN 20
İslâm Eğitiminin Temelleri	Dr. Cemal TOSUN ... 25
Hoşgöre ve Tolerans Kavram- ları Üzerine	Dr. Nevzat Y. AŞIKOĞLU 41
İnsanların Dine Olan İhtiyacı	Mustafa ÖNDER 44
Din ve İnsan	Recep KILIÇ 48
Şefaât	Mahmut ÖZTÜRK ... 57
Anadolu Selçuklularının Dini Politikası	Dr. Ahmet Şeref CERAN 60
Emevi İktidarının Devamında Sakif Kabilesinin Rolü	Dr. İrfan AYCAN ... 64
Öğretmenler İçin Düzenlenen Hizmet - İçi Eğitim Kursları Üzerine	Dr. M. Şevki AYDIN 77
Kitap Okuma Alışkanlığı ve Özendirici Tetbirler.	Mustafa TURAN 85
Yaşadıkça Eğitimde Hızlı Oku- manın Yeri	Dr. Psk. Nursel TELMAN 95
Uğurlama	Dr. Mustafa KILIÇ ... 100
Öğretmen Olacağım	Kerime BİNİCİ 103
Türkiye ve Batı Avrupa Türk- leri Gerçeği	Dr. Veyis GÜNGÖR 105
Özbekçe'yi Öğreniyorum.	Dr. Metin ERKAYA 112

DİN VE İNSAN

Dr. Recep KILIÇ

Ankara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

Bu yazıda din ile insan arasındaki ilişkinin neliği (mâhiyeti) meselesi, insanın sahip olduğu çeşitli özellikler açısından ele alınacak ve adı geçen ilişkinin felsefî bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

Din, ilk insan ile beraber başlamış olan bir kurumdur. Bu sebepten dinin tarihi, insanın tarihi kadar eskidir. İnsanla beraber başladığından dolayıdır ki, din'in ne olduğunu kavramak için, önce insanı tanımak gerekir.

İnsanı bütün yönleriyle tanımak ise, şüphesiz kolay bir iş değildir. Psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi sayısını çoğaltabileceğimiz beşeri bilimlerin hepsinin tek bir gayesi vardır; o da insanı tanımadır. Din'in ne olduğunu kavramak için, önce insanı tanımamızın gerektiğini söylerken maksadımız, insan hakkında bir dizi bilimsel açıklamalarda bulunmak değildir. Yapmak istediğimiz şey, sadece insanın diğer canlılar arasındaki özel konumuna işaret etmektir.

Gerçekten de, diğer canlılar arasında insanın son derece özel bir yeri vardır. Bu özel yerin, din dilindeki adı "eşref-i mahlukat"tır. İnsanın "eşref-i mahlukat" olması, yaratılmış varlıkların en şerefli olması demektir.

Bilindiği gibi varlıklar, "Yaratan" ve "Yaratılan" (1) olmak üzere, önce ikiye ayrılırlar. Yaratan; tektir, birdir, eşi ve benzeri yoktur. Bütün güzel isim-

(1) Varlığın neliği ve sınıflandırılması meselesi, felsefî düşüncenin üzerinde yoğunlaştığı üç temel problemden birisidir. Sözümlü ettiğim üç problem: varlık, bilgi ve eylemdir. Felsefî düşüncenin yoğunluğu, varlık üzerinde olunca varlık felsefesi; bilgi üzerinde olunca bilgi felsefesi; eylem üzerinde olunca da ahlak felsefesi ortaya çıkmaktadır. Varlık en genel anlamıyla, varolan şeydir. Varolan ise, Prof. Dr. Necati Öner'in tarif ettiği gibi, hakkında hüküm verilebilen maddî ve manevî her şeydir; bilgi konusu olabilir. "Varolan iki türdür. Birisi yaratan varlık, diğeri yaratılan varlıktır." (Necati Öner, "İnsanda Öz ve Varoluş", Felsefe Dünyası, Ankara 1991, Sayı: 1, s. 2)

İslâm düşünürleri "Yaratan" için, "varlığı zorunlu olan" (vâcibu'l-vücûd); "yaratılan" varlıklar için de, "varlığı mümkün olan" (mümkünü'l-vücûd) tabirlerini kullanmışlardır. "Vâcibu'l-vücûd" ve "mümkünü'l-vücûd" hakkında geniş bilgi için bkz: Farabî, Resâilü'l-Farabî, Haydarabad, 1026, s. 308-309; İbn-i Sina, Necât, 2. ci bsk., Kahire, 1938, s. 235, Mehmet Aydın, Din Felsefesi, İzmir 1987, s. 41'den nakil.)

ler O'nundur. Yaratılan her şey varlığını O'na borçlu olduğu halde O'nun kendi dışında hiç kimseye ve hiç bir varlığa ihtiyacı yoktur. Çünkü O, Allah'tır; herşeyi yoktan yaratandır. (2)

Yaratılan varlıklar ise tek değil, sayısını tam olarak bilemeyeceğimiz kadar çoktur; canlı ve cansız olmak üzere önce ikiye ayrılır. İşte insan, yaratılan varlıklar arasında canlılar dünyasının bir üyesidir. Canlılar dünyasını insan, bitki ve hayvanlarla paylaşmaktadır. Bir de gözle görülüp elle dokunulamayan türden yaratılmış canlı varlıkların olduğuna inanırız, ki bunlar da melekler ve cinlerdir. (3)

Varlıklar üzerinde durmamızın asıl sebebi, insanın yeryüzündeki özel konumuna açıklık getirmektir. İşte insan, hangisi olursa olsun yaratılan varlıkların hepsinden daha değerli ve daha şereflidir. Ayrıca insan, Kur'an'ın ifadesiyle Allahın halifesidir. (4) Acaba, diğer canlılar arasında insana bu özel konumu kazandıran nedir?

Canlılar arasında insanı ayrıcalıklı bir konuma getiren özelliğin ne olduğu üzerinde duran Aristo'ya göre (5), bu; beslenme ve büyüme olamayacağı gibi, duygulanım (sensation) da olamaz. Çünkü hem beslenme ve büyüme, hem de duygulanım bitki ve hayvanlarda da mevcuttur. Bitki ve hayvanlarda olmayıp da sadece insana âit olan yeti, akıl yetisi olduğuna göre; diğer canlılardan insanı ayıran özellik de, akıl sahibi olmasında aranmalıdır.

(2) "Yaratan" varlık olan Allah'ın sıfatları bahsi, hem felsefi hem de kelâmî açıdan başlı başına ele alınması gereken bir konudur. Düşünce tarihi içinde ne filozoflar ne de kelimciler, bu konu üzerinde konuşmadan edememişlerdir. Çünkü Allah'ın sıfatları meselesi, sadece dinî boyutlu değil aynı zamanda felsefi boyutu olan problemlerin doğmasına da yol açmaktadır. Hürriyet problemi, kötülük problemi ve âlemin kâdemi problemi sözünü ettiğim türden problemlerden sadece ilk akla gelenlerdir. Mesela, "Allah'ın mutlak kudret ve irâde sahibi olduğu bir dünyada insan hürriyeti nasıl temellendirilecektir?", Yine, "mutlak kudret ve rahmet sahibi Allah'ın koruması ve gözetiminde olan âlemde, neden kötülükler mevcut olsun?" gibi sorular, hem filozofların hem de kelimcilerin cevaplamaya çalıştıkları sorulardandır. Allah'ın sıfatları konusunda geniş bilgi için bkz: M. Aydın, Din Felsefesi, s. 90 vd.; Hüseyin Atay, İslâmın İnanç Esasları, Ankara 1992, s. 60 vd.

(3) Melek ve cinlerin varlığı, tamamen bir iman yani bir kabul meselesidir. Bu tür varlıkların bilgisine ancak vahiyle sahip olabiliyoruz. Aşağıda zikredeceğimiz, meleklerden bahseden âyet-i kerimelerin sadece bir kısmıdır: Bakara sûresi, 177; Enfal sûresi, 9-10; Fâtır sûresi, 1; Tevbe sûresi, 26. Şu âyetlerde de cinler hakkında bilgi vardır: Kehf sûresi, 50; Nâs sûresi, 1-6; Melek ve Cinler hakkında derli toplu bilgi için bkz: Süleyman Hayri Bolay, Kuran Davet Ediyor, Ankara 1984, s. 53 vd.

(4) Bakara sûresi, 30. cü âyet. İnsanın halifelîği konusu üzerinde ilerde durulacaktır.

(5) Aristoteles, The Nicomachean Ethics, (A Commentary by the late H. H. Joachim) The Clarendon Press, 1951, s. 1098a 3; Ayrıca geniş bilgi için bkz; Recep Kılıç, Ahlâkın Dinî Temeli, Ankara 1992, s. 21 vd.